

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 28 mars 2013

Mål nr

Ö 371-11

KLAGANDE

If Skadeförsäkring AB (publ)

Ombud: Advokaterna EA och FF

MOTPARTER

1. Sandvik Aktiebolag

2. Sandvik Inc

Ombud för 1 och 2: Advokaterna CL och HF

SAKEN

Avvisande av fastställsetalan, m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Nedre Norrlands beslut 2010-12-22 i mål Ö 211-10

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut undanröjer Högsta domstolen tingsrättens beslut och visar målet åter till tingsrätten för fortsatt behandling.

Högsta domstolen upphäver hovrättens beslut avseende rättegångskostnader.

Det ankommer på tingsrätten att i samband med målet efter dess återupptagande pröva frågan om ersättning för rättegångskostnader i hovrätten och i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

If Skadeförsäkring AB (If) har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens beslut undanröjer tingsrättens avvisningsbeslut och visar målet åter till tingsrätten för fortsatt behandling. If har vidare yrkat att If ska befrias från skyldigheten att ersätta Sandvik Aktiebolags och Sandvik Incs (Sandvikbolagen) rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten.

I andra hand, för det fall avvisningsbeslutet står fast, har If yrkat att Högsta domstolen, med ändring av hovrättens beslut, fastställer tingsrättens beslut om Ifs skyldighet att ersätta Sandvikbolagen för deras rättegångskostnader vid tingsrätten.

Sandvikbolagen har bestritt Ifs yrkanden.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

Bakgrund

1. I USA pågår processer mot Sandvik Inc gällande ansvar för miljöskador. Med anledning av dessa processer har Sandvikbolagen väckt talan i USA mot If och andra försäkringsbolag med yrkande bl.a. att det ska fastställas att If är skyldigt att ge försäkringsskydd för skadorna. If har därefter, i den förevarande svenska processen, väckt en motsvarande negativ fastställsetalan mot Sandvikbolagen som går ut på att det ska fastställas att If inte är skyldigt att ge försäkringsskydd.
2. If har yrkat att tingsrätten fastställer att If varken mot Sandvik Aktiebolag eller Sandvik Inc är skyldigt att betala ersättning för utredning, rättegång eller skadestånd, eller att förhandla med den som kräver skadestånd eller utreda om skadeståndsskyldighet föreligger avseende de eventuella skador som har uppstått genom förorening av vattendrag och andra vattenområden, förorening av grundvatten eller markförorening som orsakats genom utsläpp i Sandvik Incs verksamhet i Clarks Summit i Pennsylvania, USA, under perioden 1968–1985.
3. Som grund för sin talan har If i första hand anfört att undantaget för miljöskador i försäkringsvillkoren medför att If inte är skyldigt att tillhandahålla Sandvikbolagen något försäkringsskydd. If har i andra hand anfört att de krav som framförts mot Sandvik Inc i miljöprocesserna inte hänför sig till sådana skador som omfattas av försäkringarna, att det inte visats att några person- och/eller sakskador över huvud taget uppkommit med anledning av påstådda utsläpp och att i vart fall inga person- och/eller sakskador uppkommit under perioden 1976–1986.

4. Sandvikbolagen har yrkat att Ifs talan ska avvisas. Bolagen har som grund för detta anfört att stämningsansökan är så bristfällig att den inte kan läggas till grund för rättegång (42 kap. 4 § rättegångsbalken), att talan inte uppfyller rekvisiten i 13 kap. 2 § rättegångsbalken och att det inte är lämpligt att talan prövas. If har å sin sida argumenterat för att någon lämplighetsprövning inte ska göras när det är fråga om en negativ fastställsetalan.

5. Såväl tingsrätten som hovrätten har bifallit avvisningsyrkandet och har som skäl för detta angett att fastställsetalan, mot bakgrund av den process mellan parterna som pågår i USA, inte är lämplig.

Förutsättningar för fastställsetalan

6. Enligt 13 kap. 2 § rättegångsbalken får talan om fastställelse huruvida ett visst rättsförhållande består eller inte består (positiv respektive negativ fastställsetalan) tas upp till prövning, om ovisshet råder om rättsförhållandet och detta är till förfång för käranden. Kravet på att det ska vara fråga om ett rättsförhållande innebär att det ska röra ett konkret rättsligt förhållande (eller icke-förhållande) mellan parterna och att talan inte får avse rena sakförhållanden. Kravet innebär vidare att talan måste anknyta till minst en rättsföljd och att yrkandet om en viss rättsföljd måste ha en tillräckligt tydlig koppling till konkreta omständigheter som åberopas som grund. Rättsförhållandet som talan gäller måste således vara så preciserat att verkan av att det fastställs att förhållandet består eller inte består kan överblickas. En negativ fastställsetalan kan vara ett sätt att värja sig mot en förutsedd fullgörelsetalan och fastställsedomen får sitt värde genom rättskraften.

7. Bestämmelsen i 13 kap. 2 § rättegångsbalken är fakultativ. I det ligger ett krav på att en fastställsetalan med hänsyn till omständigheterna framstår som lämplig för att den ska tas upp till prövning (se NJA 2005 s. 517 och NJA

2007 s. 108). Detta gäller oavsett om den förda talan är en positiv eller negativ fastställsetalan, även om den lämplighetsprövning som ska göras kan behövas utifrån olika kriterier och med olika hänsynstaganden beroende på vilket slags talan det är fråga om.

8. Oavsett om det är fråga om en positiv eller negativ fastställsetalan ska vid lämplighetsbedömningen kärandens intresse av att föra talan vägas mot de olägenheter som en fastställsetalan kan medföra för svaranden. Sannolikheten för att ett avgörande i fastställsemålet kommer att följas av ytterligare processer är av betydelse i det sammanhanget. Av betydelse är också svarandens intresse av att kunna prestera ett adekvat försvar.

9. Under alla förhållanden ska beaktas i vilken utsträckning den talan som väckts är ägnad att undanröja ovissheten och det förfång som följer av ovissheten.

Högsta domstolens bedömning

10. If vill få fastställt att de mellan If och Sandvikbolagen gällande försäkringarna inte omfattar eventuella skador som uppstått till följd av utsläpp från Sandvik Incs verksamhet i USA under en viss angiven tidsperiod. Talan gäller därmed ett rättsförhållande i den mening som avses i 13 kap. 2 § rättegångsbalken. Rättsförhållandet är tillräckligt preciserat för att kunna läggas till grund för en fastställsetalan. En annan sak är att talan kan behöva förtydligas och justeras. Det är frågor som inte behöver klargöras på detta stadium utan som, om talan tas upp till prövning, kan hanteras under förberedelsen inom ramen för rättens materiella processledning när Sandvikbolagen angett sin inställning till käromålet och grunderna för denna. Det står klart att det råder ovisshet om rättsförhållandet och att If har förfång av ovissheten.

11. Ifs talan syftar alltså till att få fastställt att If inte är skyldigt att tillhandahålla något försäkringsskydd med anledning av miljöprocesserna i USA, samtidigt som amerikansk domstol prövar samma fråga i den process som Sandvikbolagen för där. Processen i USA utgör inte i sig något hinder mot Ifs talan; ett avgörande i den amerikanska processen erkänns inte i Sverige. Att det samtidigt pågår en process i USA om samma sak ska likväl beaktas och vägas in vid bedömningen av om Ifs talan ska tillåtas.

12. Ifs talan är ägnad att undanröja den ovisshet som råder i det aktuella rättsförhållandet mellan parterna. En svensk dom kommer att rättskraftigt avgöra vad som gäller mellan parterna, oavsett om Ifs talan bifalls eller ogillas. Eftersom ett avgörande i den process som pågår i USA inte har rättskraft i Sverige kommer det fortfarande efter ett sådant avgörande, med de ståndpunkter parterna nu intar, att vara en öppen fråga vad som gäller mellan dem; den amerikanska fastställelseprocessen kommer alltså inte att undanröja den ovisshet som råder mellan parterna och det förfång som If har därav.

13. Vilken betydelse en svensk dom kommer att tillmätas i USA är oklart och ska därmed inte vägas in vid lämplighetsbedömningen. Detsamma gäller frågan hur parterna kan förväntas förhålla sig till utgången i den amerikanska fastställelseprocessen.

14. Sandvikbolagens intresse av att kunna överblicka konsekvenserna av Ifs talan och av att kunna prestera ett adekvat försvar får anses vara tillgodosett genom att bolagen för en motsvarande positiv fastställsetalan mot If i USA.

15. I lämplighetsbedömningen ska vägas in att parterna tvingas agera i två parallella processer om samma sak. If har motsatt sig att en positiv fastställelseprocess förs i USA och Sandvikbolagen att en negativ fastställelseprocess förs i Sverige. Med hänsyn till att det amerikanska avgörandet inte

erkänns i Sverige kan den omständigheten att det pågår en fastställelseprocess i USA, och att Sandvikbolagen väckte den talan först, inte tillmätas någon självständig betydelse. De parallella processerna är en nackdel men de drabbar båda parter lika och bör inte föranleda att Ifs talan ska anses som olämplig.

16. Att de bakomliggande processerna om påstådda miljöskador äger rum i USA och att bevisning finns där föranleder inte heller att talan ska anses olämplig.

17. Med hänsyn till det sagda och vid en samlad bedömning framstår Ifs talan som lämplig. Ifs talan ska alltså tas upp till prövning. Tingsrättens beslut ska därför undanröjas och målet visas åter till tingsrätten för fortsatt behandling.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Marianne Lundius (skiljaktig),
Ann-Christine Lindeblad (referent), Lena Moore, Agneta Bäcklund (skiljaktig)
och Svante O. Johansson
Föredragande justitiesekreterare: Marie Göransson

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2013-01-15

Mål nr
Ö 371-11

SKILJAKTIG MENING

Justitieråden Marianne Lundius och Agneta Bäcklund är skiljaktiga på det sätt som framgår av följande yttrande.

”Vi är ense med majoriteten fram till och med punkten 9 i skälen. Därefter bör dessa enligt vår mening ha följande lydelse.

10. If vill få fastställt att If, trots att ett försäkringsförhållande råder mellan parterna, inte är skyldigt att vidta några åtgärder eller utge ersättning med anledning av skador som må ha uppstått till följd av utsläpp från Sandvik Incs verksamhet i USA under en viss tidsperiod.

11. Som hovrätten harkonstaterat kan Ifs talan uppfattas så att bolaget gör gällande att alla tänkbara händelseförlopp faller under miljöskadeundantaget. En sådan talan måste i många fall kunna godtas förutsatt att en prövning leder till att den ovisshet och det förfång som föreligger kommer att undanröjas genom domen.

12. För att kunna besvara frågan om If är skyldigt att tillhandahålla försäkringsskydd krävs emellertid, förutom en prövning av olika händelseförlopp för avgörande av bl.a. frågan om miljöundantagets tillämplighet, dessutom en prövning av olika konkreta skador och orsaken till dessa.

13. Ett bifall till Ifs talan innebär att rättskraften kommer att omfatta alla tänkbara skador som kan ha orsakats till följd av utsläpp under de angivna åren oavsett om utsläppen eller skadorna i dagsläget är kända för parterna i målet. Även om de pågående processerna i USA avser vissa påstådda skador som orsakats av utsläpp av vissa kemiska ämnen så är det inte möjligt att överblicka verkan av ett bifall till Ifs talan.

14. För att det ska vara möjligt att avgränsa avgörandets rättskraft så att den blir överblickbar och för att svaranden ska ges möjlighet att prestera ett adekvat försvar krävs att rättsförhållandet preciseras. Talan bör dock inte avvisas på grund av sin utformning innan If har fått möjlighet att justera den. Det åligger tingsrätten att genom materiell processledning verka för att en nödvändig precisering kommer till stånd.

15. Innan en sådan precisering har skett saknas förutsättningar för att göra någon prövning av talans lämplighet. Tingsrättens beslut ska därför undanröjas och målet visas åter till tingsrätten för fortsatt behandling.”